

Els Pi, els Sunyer i els Pi i Sunyer

Per NÚRIA PI-SUNYER i CUBERTA

PRESENTACIÓ

Vull començar per dir que tota aquesta ressenya sobre els Pi, els Sunyer i els Pi i Sunyer de Roses prové dels lligalls sobre baptismes, matrimonis, testaments i òbits de la rectoria de Roses, excepte per uns pocs documents de baptisme consultats a la rectoria de Maçanet de Cabrenys. Crec que he d'agrair a mossèn Joan Riu i Ferrer, de Roses, d'haver-me sempre posat a disposició tots els documents que he volgut consultar. M'he limitat, doncs, a la rectoria de Roses on pràcticament tots els nostres avantpassats Pi i Sunyer van néixer des de mitjan segle XVIII, tret d'algunes excepcions com són les besàvies o rebesàvies que ho van fer, entre altres llocs, a Figueres, Borrassà o Pont de Molins.

Quant a Roses, encara que l'arxiu és considerable i data de mitjan segle XVII, no sempre he trobat les dades que buscava, o bé per la pèrdua d'algun lligall o bé perquè per alguna raó o altra la persona que buscava no ha estat registrada. La tècnica que he seguit, i probablement l'única que podia usar, ha estat començar pels més propers avantpassats i anar cap endarrere de fill a pare, al llarg dels 200 anys ressenyats. Així vaig arribar als primers Pi i als primers Sunyer procedents els uns de Begur i els altres de Maçanet. Quant als noms, si bé en les relacions en català (les del segle XVIII i primer terç del XIX) gairebé tots hi són en grafia catalana, exemples com Pau, Antoni, Martí o Salvi, Francisco, mai no és Francesc, i ho he deixat així. Si he fet algun comentari personal ha estat sobretot per aclarir dades o aportar coneixements a través de la història oral de la família. Per últim, vull dir que en presentar aquest escrit ho he fet d'una manera subjectiva, com a membre de la meva generació, la primera amb els dos cognoms legalment afegits i convertits en Pi-Sunyer amb guió.

ELS PI

Si hi ha un fet que sempre hem sabut a la nostra família ha estat que els Pi venien de Begur i una de les meves il·lusions al llarg de les moltes hores

que he estat mirant els arxius de Roses va ser trobar el fet que en diversos documents relacionats amb Salvi Pi i Carrera, el nostre primer avantpassat que va arribar a Roses abans del 1740, hi consta el vincle amb Begur. Hi és persistent en molts documents, entre altres aquest que transcriu, en part, del text del seu primer matrimoni amb Isabel Marès: “Vuyals dotze del mes de febrer de 1740... Iglesia Parroquial de Santa Maria de Rosas obtinguda la llicencia...Salvi Pi jove mariner fill legitim y natural de Pere Pi pescador del Castell de Bagú y Anna Carrera i Gispert alias Boga...d’una part y Isabel Donzella filla legitima y Natural de Joan Antoni Mares Pescador y de Elena, Conj...”.⁽¹⁾ També fa referència a Begur els baptismes de les seves filles Josefa, nascuda el 1762, i Tecla, el 1764, del seu segon matrimoni amb Francisca Cairó, en el qual es menciona que Salvi és “Patro de la present parroquia de Rosas, fill empero de Pere Pi pescador del Castell de Bagu”.⁽²⁾ També en el seu òbit el 1794 consta que és “oriundo” de Begur, i com veurem més endavant els seus funerals s’han de fer a Begur perquè hi ha plaga a Roses. El lligam, doncs, queda establert.

D’ell no en sabem la data del seu naixement i cap document a Roses no ho esmenta. Ja era a Roses, com s’ha vist, el 1740, data del seu casament amb Isabel Marès, amb la qual va tenir bastants fills, cap d’ells avantpassat nostre, ja que Isabel va morir i Salvi Pi, vidu ell, va tornar a casar-se amb Francisca Cairó el 1749, “vidua deixada” de Rafael Puig pescador també de Roses, tal com ho descriu l’acta matrimonial, filla de Francisco Cairó, sastre, de Selva de Mar. D’un dels diversos fills que van tenir Salvi i Francisca, el quart, Esteve, nascut el 1755, nosaltres en som descendents.

És curiós en la història de Salvi Pi que sigui descrit de tan diverses maneres: 1740 (jove mariner); 1749 (mariner); 1750, 1760, 1790 (patró); 1781 (comerciant i negociant). És evident que, a poc a poc, es va anar obrint camí. Ens queda només per ressenyar més detingudament el relat del seu òbit que per raons extraordinàries va haver de ser diferent dels altres. A Roses no se li van poder fer ni cerimònies ni honors, tan importants en aquella època. El text diu així: “Als vuit del mes de desembre de mil set cents noranta y quatre morí de mort natural Salvi Pi Patro de Rosas, marit de Francisca Cairó, oriundo de Bagur. Al deu se dona sepultura a son cos dins la Igla. nova de Rosas, no se li feu lo entº per lo citi sufria la plaga y per això en la mateix mes se li feu oficis de entº. y hons. en la Parroq. Igla de Bagur. Tenia fet testament en poder del Dr. Esteve Camps, not. de Castelló”.⁽³⁾

Ja he esmentat que nosaltres veníem d’Esteve Pere Antoni Pi i Cairó (escrit Cayró amb “y”, almenys en el seu baptisme), nascut el 12 de gener de 1755 i mort el 24 de gener de 1798, descrit en diversos documents com a boter o mestre fuster. Es va casar amb Rita Matas i Maranges, filla d’Isidre Matas, adroguer, i de Teresa Maranges, tots de Roses. De Rita Matas no en

1. Matrimonis-1, p. 148 Rectoria de Roses.

2. Baptismes-2, p. 168 i p. 223 Rectoria de Roses.

3. Òbits-2, p. 410 Rectoria de Roses.

tenim la data del seu naixement (no l'he trobada), segurament a Roses com tots els seus germans, de qui sí n'he trobat documentació. Tanmateix de Rita en sabem la data de la seva mort, el 27 de juliol de 1835, i el text de l'òbit (en català ja) indica que va morir als 75 anys, que voldria dir que hauria nascut probablement el 1760, i que va sobreviure el seu marit 37 anys. Esteve Pi i Rita Matas van tenir bastants fills, el primogènit dels quals, Salvi Pi i Matas, és el nostre avantpassat. Ens pot interessar el fet que és dels germans Pi i Matas que tracem la nostra relació familiar amb els Casadevall, els Romanyac, els Berta i els Donjo de Roses.

Esteve Pi i Cairó va fer testament el 23 de gener de 1798. En part diu així: “Mestre fuster de la Vila de Rosas, fill legítim y natural de Salvi Pi Patro de dita Parroquia de Rosas, trobantse detingut de malaltia corporal de la qual temo morir... fas y ordeno aquest present Testament contenint en si la meua ultima voluntat en y ab lo qual elegesh en Manumissor y executor a mon fill Salvi Pi y Matas y a Pere (il·legible en nom) cunyat. Item per los bons serveis que he rebut y Deu volent espero rebre de Rita Pi y Matas (observem el Pi del marit abans del seu propi cognom) ma charissima muller vull sia mantinguda ab lo costum de la casa, menjada, veguda, calçada y vestida sana y malalta pero si no pogués viure ab l'hereu pagar dita charissima muller mia rita Pi Matas la quantitat de sinch centes lliures pagadas una sola vegada...Item y llego a nom fill Antoni Pi, legítim y natural una passa de terra de vinya plantada al terme de la Garriga y les altres quatre vassanes de la mateixa vinya els deixo y llego a mon fill Pere Pi y Matas. Item a ma filla Maria –cent lliures, una caixa de noguer, un vestit de estamina, altre vestit negre. Item a ma filla Francisca– cent lliures moneda y vestits igual a la dita Maria. En tots los altres empero ben mobles i imobles... a Salvi Pi, mon fill primogenit”.⁽⁴⁾

Amb l'arribada de Salvi Pi i Matas, els Pi es consoliden i encara que algunes vegades és descrit només com a fuster, és com a propietari que consta en el seu testament i a bastants dels bateigs dels seus fills i néts. És d'ell, (el nostre besavi) i de la seva muller, Maria Comas de Borrassà (rebesàvia), de qui en venim nosaltres, els Pi i Dentclar, els Pi i Coll i els Buscató i Pi.

Salvi Pi i Matas, segons el seu testament, neix a Roses probablement el 1778 (no consta en el lligall corresponent el seu bateig) i hi mor el 1845 als 67 anys. Es va casar amb Maria Comas i Torrent, probablement a Borrassà d'on procedia la núvia, filla de Joan Comas i Vich i Francisca Torrent i Llobart, tots dos de Borrassà i menestrals. Maria mor a Roses el 19 d'agost de 1841 als 40 anys, la qual cosa fa suposar que va néixer el 1801. Van tenir almenys 11 fills, 5 dels quals varen arribar a l'edat adulta. Com que el matrimoni de Salvi Pi i Matas i Maria Comas és important pel fet que molts dels Pi que hem conegut i amb els quals ens hem relacionat sorgeixen d'ells dos, val la pena aturar-nos-hi. Els cinc fills que arriben a l'edat adulta, que es casen i tenen família, són: Miquel Pi i Comas, el primogènit, nascut el 1820,

4. Testaments-3, p. 192 Rectoria de Roses.

el qual quan el seu pare fa testament el 1845 ja és mort. Es casa amb Maria Antònia Coll el 1841, amb la peculiaritat que el testimoni d'aquest matrimoni es diu Baldiri Llorens. Miquel i Maria Antònia tenen una filla, Rosa, nascuda el 1842, hereva del seu avi, que es casarà amb Francisco Causa de Pau. El següent fill de Salvi Pi i Maria Comas és Josep, el nostre besavi, nascut el 1822, que es casarà el 1846 amb Maria Sunyer i Capdevila, la nostra besàvia, sobre els quals òbviament n'hi haurà molt a parlar. A Josep el segueix el seu germà Jaume, nascut el 1825 i mort el 1874, que es casa el 1850 amb Raimonda Dentclar, filla de Salvi Dentclar i d'Antònia Barceló, el fill dels quals, Salvi Pi i Dentclar, nascut el 1855, i la que serà la seva muller, Maria Ferrer i Berta, casats el 1880, seran els pares de Jaume, Maria, Elena, Francisco i Mercè Pi i Ferrer. Ells formaran les famílies Pi i Dietrich, Folch i Pi, Sabater i Pi, Pi i Romeu, i Garriga i Pi. El fill més jove de Salvi Pi i Maria Comas, que va tenir descendència, va ser Salvador, nascut el 1827, el qual es casarà el 1851 amb una altra noia Coll, Margarida, que no era germana de la seva cunyada Maria Antònia, i que tenia com a pares Pere Coll i Maria Soler. El fill d'ells, Pere Pi i Coll, nascut el 1853, va casar-se amb Dolors Buscarons i Fonolleras el 1870, els quals tindran com a fill Pere Pi i Buscarons; ell i la seva muller, Dolors Illueca i Lloveras, seran els pares de Maria i Pere Pi i Illueca. Per altra banda, un altre fill de Salvador Pi i Comas i Margarida Coll, Josep, nascut el 1855, es casarà amb Magdalena Godo i Romanyac i seran pares dels germans Pi i Godo. Queda per ressenyar l'única germana que va sobreviure la infància, Encarnació Pi i Comas, nascuda el 1835, padrina del seu nebot Jaume Pi i Sunyer, que va casar-se amb Miquel Buscató, el fill dels quals, Joan Buscató i Pi, casat amb Maria Gebrat, van ser els pares de Martí Buscató, marit de Rosa Cufí i Corcoll, nascuda a Roses el 1903, que tots hem conegut com a Rosita Cufí.

Tornant a Salvi Pi i Matas, a part del que ja en sabem, tenim dos documents, tots dos del 4 de març de 1845, que ens el fan més present: el seu testament i el seu òbit, al mateix dia, l'un en català i l'altre en castellà, el que fa suposar que no foren redactats per la mateixa persona. Diu el testament en català que és propietari de la vila de Roses, d'edat seixanta-set anys, vidu de Maria Comas, fill legítim i natural d'Esteve Pi i de Rita Matas. Després d'ordenar oficis de "enterro, honres, novena y misses del modo que se ordena", continua el testament "...elegesch unich manumissor, amon fill Josep Pi al qual dono ple poder per complir y executar". Salvi Pi està molt preocupat per la seva néta, la filla que ha deixat el seu hereu, Rosa, i continua el testament: "y esta es menor de edat, y respecta que la viuda de Miquel deixada ha passat a segones nupcines y de consequent no quedant qui pugui dels bens de infant del dit mon fill y hereu difunt, a fin de evitar disturbios y deixan les coses en bon estat en quant sia possible, passo a deixar com a lo present degesch manumissor com igualment tutor y duidador mon fill Josep Pi... sia dit Joseph usufructuari de dits bens. Les set centes lliures catalanes empero que em deixi intestades ab los capitols matrimoniales de mon fill hereu Miquel Pi les deixa a mos fills entre tots ells de igual quantitat. Esta es la ultima voluntat de Salvi Pi propietari de

Rosas”.⁽⁵⁾ L’altre document, el seu òbit, redactat el mateix dia en castellà el 4 de març de 1845, ens informa que Salvi Pi i Matas “murió mientras estaba manifestando su última voluntad... que su cadaver fue sepultado en el cementerio de la Iglesia Parroquial de Rosas con un oficio y asistencia de tres sacerdotes”.⁽⁶⁾

Evidentment de tots els fills de Salvi Pi i Matas i Maria Comas, el qui ens interessa més a nosaltres és el nostre besavi Josep Pi i Comas, el marmessor del seu pare, al qual li deixa la responsabilitat de cuidar-se de la seva neboda Rosa Pi i Coll. Nosaltres, els seus besnéts, sempre hem sabut que era pilot marítim i que havia navegat molt. Ens han dit que, al poble, la gent s’hi referia com “el pilot de Can Pi”. Tres dels seus néts, August, Carles i Josep Maria, han coincidit en descriure’l també com a pilot i navegant. August s’hi refereix per dir que navegava en un bergantí que es deia *Neptuno* que portava del Plata a l’Argentina i Montevideo a Cuba, Nova Orleans, Galveston i Savannah. Carles escriu que a més del *Neptuno*, navegava amb la goleta *Carmen*; que al final de la seva carrera era capità de la Companyia Hispano-Francesa fent el comerç de cabotatge entre Seta i Màlaga; també que era alt i ben plantat. Josep Maria reitera que com a marí i pilot feia la carrera de les Amèriques i passava mesos i mesos navegant; que havia estat descrit de jove com a “galant minyó”. El que d’ell consta objectivament a la rectoria de Roses és el següent: Josep Salvi Pere Pi i Comas va néixer a Roses el 13 de juliol de 1822 i hi mor el 19 de juny de 1893. Es casa, com ja he esmentat, el 26 d’agost de 1846 amb Maria Sunyer i Capdevila i tenen cinc fills. El seu òbit en castellà ens indica que va morir a l’edat de 71 anys, i transcriu: “viudo en primeras núpcias de Doña Maria Suñer (amb ñ) y Capdevila y casado en segundas con Doña Ignacia Brugués y Berta”.⁽⁷⁾ Que el besavi Josep Pi havia tingut una segona dona ho sabem per converses de la família, com també que als seus néts més grans quan ell ja era vell els mudaven incòmodament quan els diumenges els duïen a visitar Ignàcia a Barcelona.

Els tres fills que van tenir Josep Pi i Maria Sunyer, els quals van sobreviure la infantesa, es deien Pere, Jaume i Francisco Pi i Sunyer. Amb ells ja hi apareix l’altre cognom.

Qui eren els Sunyer? D’on venien?

ELS SUNYER

He de començar la ressenya dels Sunyer per dir que tot aquest treball, sobre els nostres dos cognoms, va començar cercant la grafia amb “ny” del cognom Sunyer que al llarg del segle XIX ens van canviar, convertint-la en “ñ”. Els lligalls a la rectoria de Roses van obrir nous horitzons, encara que fos

5. Testaments-4, p. 56 Rectoria de Roses.

6. Òbits-4, p. 4 Rectoria de Roses.

7. Òbits-6, p. 286 Rectoria de Roses.

cap endarrere, fins que vaig anar a parar als Sunyer de Maçanet de Cabrenys i més concretament a Pau Sunyer, nascut el 1721. És d'ell que en tracem una línia directa, però també és veritat, curiosament, que abans que el seu fill Francisco arribés a Roses no més tard del 1770, ja hi havia hagut un altre Francisco Sunyer que hi vivia i també de Maçanet. El que d'ell en sabem és que era fill d'un altre Francisco Sunyer, braser, i de Teresa Marcè, i que la seva dona es deia Margarida. Fa testament el 10 de maig de 1741 i és on esmenta que els seus pares també eren de Maçanet. Encara que amb aquest Sunyer no en podem traçar una descendència directa, no és d'estranyar que es puguin fer unes especulacions quant a la relació familiar que puguin tenir un Francisco amb l'altre: oncle/nebot, parents de lluny, cosins; deixem-ho aquí.

Voldria fer, abans d'endinsar-me en les dades dels nostres parents, unes generalitzacions sobre els Sunyer de Maçanet. Hi ha indicis, en els relats dels pocs baptismes que vaig poder consultar a la parròquia de Maçanet, que en la família Sunyer hi havia paraires (el negoci de la llana, que incloïa des del rentat fins al perxat). També alguns eren traginers, que avui en diríem transportistes. Sabem d'altra banda, per relats orals dels nostres pares, que tenien masos en els termes de Maçanet i de la Vajol on avui dia, a la Vajol, encara hi ha un mas Sunyer. Consta el nom Pagès i pagès, en majúscula i minúscula en els certificats d'alguns baptismes i no se sap ben bé si el nom es refereix a una ocupació o a un cognom. Evidentment, més endavant també van ser metges.

Vull mencionar que la relació entre els Sunyer de Maçanet i els de Roses, una vegada hi són establerts, és constant. Van i vénen, assisteixen a bateigs i casaments; busquen les seves dones als llocs d'origen de la família i la menció de Maçanet hi és present fins ben entrat el segle XIX. Va ser doncs, per repetir-ho, buscant dades sobre els Sunyer amb grafia catalana, que em vaig remuntar on s'acabaven els de Roses i apareixien els de Maçanet. Així vaig anar a parar al ja mencionat Pau Martí Francisco Sebastià Sunyer (escrit amb "ny"), nascut el 5 de gener de 1721, la relació de baptisme del qual transcriu perquè doni més l'autenticitat del document i del català que s'hi usa:

"Als sich de gener del any mil set cents yvint y un per lo Rent. Joan Olivet prebere y vicari de la Vila de Massanet de Cabrenys fonch batejat en les fons baptismals de la Iglesia parroquial de Sant Martí de dita Vila Pau Martí Francischo Sabastià fill legítim y natural de Francischo Sunyer pages y de Julita donzella tots de la Vila".⁽⁸⁾

Hem d'observar que la "y" pot anar tal qual o amb dos puntets al damunt com en el text transcrit: també és curiós, i ja ho he mencionat a la introducció, que mentre Pau, Martí i Sabastià porten una grafia catalana, els Franciscos no són Francescs i que sovint hi ha una "h". També ens trobem una altra vegada en el fet que les dones porten el cognom del marit abans del seu, com ja s'ha observat relatant el Pi. Quant a Pau Sunyer, pels futurs baptismes de fills i néts, ja a Roses, en sabem que es va casar amb Teresa Bordas, també de

8. Baptismes-3, p. 143 Rectoria de Maçanet de Cabrenys.

Maçanet, que van tenir almenys vuit fills, un dels quals va ser en Francisco que era metge, el nostre primer avantpassat de Roses, el qual hi arribà, com ja he esmentat, abans del 1770, data del naixement del seu primer fill Tomàs.

D'aquest Francisco ja n'hem sentit a parlar molt. És un dels dos protagonistes de *Sunyer metges, pare i fill*, una de les novel·les sobre els Sunyer escrites per l'oncle August. Jo em limitaré sobretot, quant a ell i als altres al llarg dels segles XVIII i XIX, com he fet amb els Pi, a establir-ne les dades objectives que he anat trobant a través dels documents a la rectoria de Roses. Francisco Sunyer i Bordas va néixer el 1739 o el 1740 (no he trobat la seva data de naixement però sí la dels seus germans) a Maçanet de Cabrenys. Totes les dades posteriors ho confirmen. Va morir a Roses el 19 de gener de 1822, als 82 anys. Es va casar amb Francisca Lloberas i Noguera, filla de Tomàs Lloberas, adroguer, i de Josefa Noguera, tots dos de Figueres. Francisca va morir al 84 anys, pocs dies després del seu marit, el 26 de gener de 1822. Francisco Sunyer, en els bateigs dels seus fills, és descrit sempre com a Dr. en Medicina. Ell i Francisca van tenir almenys cinc fills i una filla que van arribar a l'edat adulta, el més gran dels quals, Tomàs, també metge i l'altre protagonista de la novel·la de l'oncle August, és el nostre avantpassat. Però no només Tomàs, que arribà a ser un metge de gran prestigi, és interessant com a personatge, sinó que entre els seus germans hi consten dos monjos de Montserrat, Josep i Martí Sunyer, nascuts el 1774 i 1776 respectivament, i un religiós de Sant Francesc, Agustí. De tots ells, excepte Tomàs, el més rellevant segurament és Martí, les dades biogràfiques del qual han estat molt buscades a Roses en més d'una ocasió per la comunitat montserratina, entre les quals hi ha el fet que Martí, a part d'haver-hi nascut, també mor a Roses el 1842. Fent un parèntesi, no és estrany que tot això ens porti a pensar com n'hauria tret partit l'oncle August si hagués tingut aquestes dades a la mà.

El testament de Francisco Sunyer i Bordas ens torna a confirmar que és fill de Pau Sunyer i de Teresa Bordas, que a part d'elegir (elegesch) en marmessora i executora Francisca, deixa també a la seva "caríssima esposa mia senyora majora, potent i usufructuària de tots mos bens", i després especifica el que deixa i llega a cada un dels seus fills: a Martí, "actual novici en lo Monestir de Montserrat", si professa, 150 lliures; a Francisco, si Martí professa, 600 i "la roba de mon port"; a Agustí, fins que arribi a l'edat de 32 anys, 15 lliures anuals; a Josep, 50 lliures pagadores una vegada solament, i especifica: "de tots empero los de mes bens meus, mobles i immobles a on es vulla que sien i a mi pertanyer pugan hereter meu universal ê instituesch a mon fill Thomas".⁹ Ens estranya que no deixi res a la seva única filla Margarida, nascuda el 1771, l'original de la malaguanyada i tràgica *Magdalena* creada per l'oncle August, que se suïcida en un bot que la porta mar enfora; que si bé ell digués que se l'havia inventada, va existir, començant el seu nom també amb M. Francisco Sunyer va estar molt pendent

9. Testaments-3, p. 47 Rectoria de Roses.

de la seva ànima, segons el seu testament. De fet l'encomana "a mon Déu i Senyor", ordena 200 misses que se celebraran "com més prest possible" i que si els seus fills moren sense infants i després que hagi mort Francisca, que es vengui tot el que és seu i "se expendira en misses en sufragi de la mia anima". L'oncle August descriu Francisco políticament com a home molt avançat, influït per la Il·lustració en contrast amb el seu fill, Tomàs, que és molt conservador; el descriu també com a deista racional, que creu en Déu però també molt en l'home, "la gloriosa creació de Déu". Pel seu testament, i per la quantitat de fills religiosos, la seva creença sembla evident, i potser no tant el seu esperit avançat.

Tomàs Sunyer i Lloberas, fill de Francisco, va néixer l'abril de 1770 a Roses i també hi va morir el 24 de novembre de 1855, a l'edat de 85 anys. Com que és el seu certificat de baptisme –primer Sunyer avantpassat nostre que neix a Roses– el document que reconfirma la connexió dels Sunyer de Roses amb els de Maçanet, també en transcriu el que em sembla pertinent: "Vuyals als tres del mes d'abril de mil set cents setanta en les fonts baptismals de la Parroquia de Santa Maria de Rosas, Bisbat de Girona... es estat betejat Tomas Francisco Pau, fill legitim i natural del Dr. en Medicina Francisco Sunyer, habitant de Rosas, fill empero de Pau Suñer (amb "ñ") Pagès i Teresa Bordas de Massanet de Cabrenys, Francisca Sunye y Lloberas, Muller sua, filla empero de Thomas Lloberas, Adroguer y Josefa Lloberas y Noguera Conj. de Figueras. Son estat padrins Tomas Lloberas Adroguer de Figueras y Ursula Budó y Sunyer habitant en Castelló de Ampurias y natural de Massanet de Cabrenys".⁽¹⁰⁾ El que és interessant d'aquest document sobre el cognom és que està escrit de tres maneres diferents: Francisco Sunyer amb "ny"; Pau Suñer amb "ñ"; Francisca Sunye i Lloberas amb dos puntets sobre la "y" i sense "r" al final; i Úrsula Budó Sunyer, tia i padrina del batejat, com Francisco, el seu germà, amb "ny". Som ja entrant a l'últim terç del segle XVIII i el català començava a perdre punts.

Tornant a Tomàs Sunyer i Lloberas, vull dir tot seguit que és l'altre protagonista de *Sunyer metges, pare i fill*, i de gran contrast amb el seu pare des del punt de vista polític; no, segons l'oncle August, des d'un punt de vista científic, ja que Tomàs, en medicina, tenia idees molt avançades i es va considerar molt bon metge, conegut per tot l'Empordà com ho demostra el seu *Llibre de Conductes*, amb els nom, com a clients, més rellevants de la comarca. També sabem que va escriure diversos treballs o "Memòries" per a l'Acadèmia de Medicina de Barcelona, la portada d'una de les quals adjunto: aquesta Memòria és sobre l'epidèmia de disenteria que va afligir Roses i Palau-saverdera des de juliol fins a principis d'octubre de 1840. Està escrita en castellà i hi consta que és "Medico de número de los Ejércitos nacionales". Això concorda tal com el veu l'oncle August, conservador i complaent amb l'ordre establert, encara que hem de creure que essent Roses una Plaça Forta, potser també era una manera de guanyar-se la vida. Però el que molt ens

10. Baptismes-2, p. 360 Rectoria de Roses.

interessa i ens sorprèn és que al 1840, Tomàs Sunyer escrivís el seu nom en català, Thomas Sunyer, amb “ny”, quan ja pràcticament tots els documents i els cognoms s’havien canviat al castellà. En un altre ordre de coses, Tomàs és el qui va dividir les dues branques dels Sunyer. Ho veurem tot seguit en els documents ressenyats de la rectoria de Roses: la divisió entre els Sunyer i Pagès i els Sunyer i Lagresa.

A part de les dades ja donades del seu naixement i mort, Tomàs Sunyer es va casar amb Caterina Pagès i Figarola de Maçanet de Cabrenys, filla de Simó Pagès i Vinyas i Margarida Figarola, també tots de Maçanet. Tomàs i Caterina van tenir cinc fills que arribessin a l’edat adulta, el més gran dels quals, Francisco, és el nostre avantpassat i el protagonista de *La Novel·la del Besavi*, de l’oncle August. De Caterina Pagès, de la qual no tinc la data de naixement perquè ho va fer a Maçanet ni l’òbit, perquè segurament va morir a Figueres, en canvi deixa testament en català, amb data de 2 d’octubre de 1805. Caterina dona “ple poders a Tomas Sunyer mon marit i lo Dr. Francisco Sunyer mon sogre”. També diu que “el dot que puch disposar deixo y llego a Maria Sunyer y Pages, ma filla 400 lliures, a Joaquin 250 lliures, a Pau 250 lliures. Hereter universal, mobles i immobles a Francisco”.⁽¹¹⁾ No sabem, doncs, quan va morir Caterina Pagès, però el que sí sabem és que el 6 d’abril de 1818 Tomàs Sunyer es torna a casar, i que ho farà amb Caterina Lagresa i Ferrer, nascuda el 1792 a Roses, l’Angeleta de l’oncle August de *La Novel·la del Besavi*, la qual era filla de Pere Lagresa, treballador, i Mariana Ferrer, tots de Roses. A l’acta matrimonial hi consta que Tomàs Sunyer és Dr. en Medicina, vidu de Caterina Pagès, i que es casen per mutu consentiment. Per la història oral de la família s’ha sabut que Caterina Lagresa cuidava els fills de Tomàs, i que aquest, al cap d’uns anys, va decidir casar-s’hi. Van estar casats 37 anys, de manera que el seu matrimoni va ser sòlid; va tenir molts fills, entre els quals hi va haver Nicolau Sunyer i Lagresa, besavi de Jaume i Irene Sunyer i Pi. Hi ha també una Joaquina Sunyer i Lagresa, nascuda el 1820 i morta el 1899, de la qual en parla l’oncle August, que pot molt ben ser que ell hagués conegut i que es va casar amb Joan Romanyac, parents nostres també del costat Pi. Per concloure la biografia de Caterina Lagresa, sabem que va morir el gener de 1859 i que va tenir un enterrament d’Ofici Major amb sis sacerdots.

Per tal de puntualitzar qui és qui, en la família dels altres Sunyer, i ja estenen-me al llarg del segle XIX, esmentaré que Nicolau Sunyer i Lagresa va néixer el 5 de desembre de 1823, a Roses, i va ser batejat pel seu oncle Martí Sunyer, monjo de Montserrat, amb llicència expressa. Va ser metge. Es va casar amb Francisca Robira i Julià, filla de Pelegrí Robira de la Bisbal i de Teresa Julià de Figueres. Van tenir diversos fills, entre els quals hi ha Tomàs Sunyer i Robira, nascut el 8 d’agost de 1850 a Roses. Aquest Tomàs que també va ser metge, es va casar amb Irene Molinas i Huguet, els quals van ser els pares dels germans Sunyer i Molinas. Esmento els que van arribar a l’edat adulta: Lluís, casat amb Maria Pi i Sunyer i pares de Jaume i Irene Sunyer i

11. Testaments-3, p. 192 Rectoria de Roses.

Pi; Ricard, pare de Ferran Sunyer i Balaguer; Carles, que es va matar quan era jove anant en bicicleta i bessó d'Empar, casada amb Marcelino Hernández Bruno; i Pilar. Va ser en casar-se Lluís Sunyer i Molinas i Maria Pi i Sunyer als primers anys del segle XX, que les dues branques dels Sunyers es van tornar a unir. Avui els seus descendents són Jaume i Jordi Piñol i Sunyer i els seus fills.

En tractar de Francisco Sunyer i Pagès, hem d'anar una mica en compte i tenir molt present *La Novel·la del Besavi*, de l'oncle August, el qual va néixer, l'August, uns mesos abans que morís Francisco i que va tenir molta oportunitat per saber, a través del seu avi, Francesc Sunyer i Capdevila, fill de Francisco, els desagradables i fins i tot tràgics esdeveniments que va partir la branca gran dels Sunyer, la nostra, quant a les relacions entre Francisco Sunyer i Pagès i el seu pare Tomàs Sunyer i Lloberas. Segons l'oncle August, el 1830, davant notari, hi ha un conveni de concòrdia entre pare i fill, revocat el 1843, també davant notari, la revocació del qual durà tan sols fins al 1846 quan Maria Sunyer i Capdevila es casa amb Josep Pi i Comas, i el pare d'aquest, Salvi Pi i Matas, exigeix que Tomàs i Francisco facin les paus. Potser el que faria més palès el ressentiment de Francisco Sunyer i Pagès és la descripció que fa de la seva pròpia persona segons l'oncle August: "sense estudis i desheretat"; pesa en ell que hagués estat adroguer i haver trencat la tradició familiar. Cal dir de tota manera que quant al ressentiment per no haver estudiat medicina, no hi havia pogut haver una rivalitat amb el seu germanastre Nicolau, ja que un i altre es portaven 24 anys. En un altre ordre de coses sabem que va tenir idees liberals i que va ser secretari de l'Ajuntament de Roses. Quant als documents de la rectoria de Roses, hi consta la informació següent: Francisco Baltazar Sabastià Sunyer i Pagès va néixer a Roses el 6 de gener de 1799, fill de Tomàs Sunyer, metge, i de Caterina Pagès i nét de Francisco Sunyer i Bordas de Maçanet de Cabrenys i de Francisca Lloberas de Figueres, i de Simó Pagès i Viñas i Margarida Figuerola, també de Maçanet. Va tenir com a padrins el seu avi Francisco i Rosa Pont Casadevall de Cabanes. Es va casar amb Maria Capdevila i Oliva (Acta matrimonial en català) el 17 d'abril de 1824, la qual va néixer a Roses el 6 d'octubre de 1798, filla de Pere Capdevila i Bartras (negociant) i Rita Oliva i Ballet, de Vilajuïga. Francisco va morir a Roses l'onze de febrer de 1880.

Francisco Sunyer i Pagès i Maria Capdevila i Oliva van tenir diversos fills, almenys quatre dels quals van morir infants o molt joves, sense formar famílies. Els dos amb qui ens sentim molt identificats són la filla gran, Maria Sunyer i Capdevila, la nostra besàvia i corresponsable del cognom Pi Sunyer, i Francesc Sunyer i Capdevila (el major), el nostre besavi, i responsable com Maria de l'endogàmia familiar. Queda per mencionar Francisco Sunyer i Capdevila (el menor) que se'l coneixia com "el tiu d'Amèrica", ja que se n'anà a l'Uruguai. Abans de ressenyar més detingudament, però, les dades biogràfiques dels Sunyer i Capdevila, vull tornar endarrere i aturar-me en Maria Capdevila i la seva família, ja que potser de tots els nostres avantpassats són dels més interessants. Sabem, perquè així ho hem sentit dels nostres pares, que els Capdevila tenien un caràcter molt fort i que el poble es

referia a les filles de Pere Capdevila, com “els 7 pecats capitals”, entre les quals la nostra rebesàvia era considerada la ira. Vagi per a la llegenda. El que sí no és difícil de suposar, és que sobretot el seu fill gran heretés el caràcter fort de Maria i el convertís en un dels homes més controvertits de l’Empordà. De Maria Capdevila en tenim bastants dades: que a part de ser filla de Pere Capdevila i de Rita Oliva, era néta d’Antón Capdevila, sabater i negociant, i d’Anna Bartras de Castelló d’Empúries, i de la part materna de Pere Oliva, cirurgià habitant de Roses i natural de Vilajuïga, i d’Escolàstica Ballet, filla d’Isidre Ballet, cirurgià també habitant de Roses i natural de Peralada. Ens encurioseix el fet de suposar que entre metges i cirurgians hi pogué haver una relació i que això fos un motiu que es casessin Francisco Sunyer i Pagès, fill de metge, i Maria Capdevila i Oliva, i també que la tradició mèdica estroncada en la nostra branca dels Sunyer, la trobem en els nostres avantpassats Oliva i Ballet, com a cirurgians.

Queda també com a testimoni i toc curiós del que eren els Capdevila l’interessant testament de Pere Capdevila i la seva disposició de com dividir la seva fortuna entre les 7 filles i un fill. És aquest testament redactat encara en català el 1832 que a més d’informar-nos que Pere és fill d’Anton Capdevila, també menciona que aquest era natural de Serrallonga, “en el regne de França”. Transcrit part del testament: “Deixo y llego a Francisco Capdevila, mon fill menor la quantitat 100 lliures moneda catalana per tots... legitima paterna i materna. Deixo y llego a cada una de mes filles, Maria, Margarida, Isabel, Ana, altra Maria (suposadament la nostra rebesàvia), i Francesca la quantitat de dos centes lliures moneda catalana per tots los drets, legitima paterna y materna”. De filles només en comptem 6, potser perquè ja se n’havia mort una. Pere Capdevila les descriu així amb els noms dels marits abans que el seu: “Maria Molina y Capdevila, Margarida Lacasa y Capdevila, Ana Birba i Capdevila, Maria Suñer (amb “ñ”) y Capdevila, Francesca Ferrer y Capdevila. A Isabel quan se colouqui en matrimoni”. Si Isabel no es casa vol que sigui mantinguda “en manjar y vestir, en sanitat com en malaltia a parts iguals dels de la mia casa”.⁽¹²⁾ Veurem per aquest testament que a les filles els deixa 200 lliures i al fill 100, potser perquè era encara menor.

És hora de tornar als tres fills Sunyer i Capdevila que van sobreviure la infància i la joventut, començant per la gran, Maria, de la qual no en sabem gaire; no tant, en tot cas, com dels seus germans, els dos Franciscos, que van tenir una carrera pública. De Maria en sabem, de tota manera, el següent: Maria Miquela Rita Sunyer i Capdevila va néixer a Roses el 28 de setembre de 1824; es va casar amb Josep Pi i Comas el 26 d’agost de 1846 i van tenir cinc fills. Ells seran la primera generació dels Pi i Sunyer. Ella, pel que ens han explicat, era una persona voluntariosa i emprenedora, que probablement tenia un negoci de robes, i que va ser tornant del seu tràgic viatge a Girona per feina, que va trobar la mort. És l’episodi que sempre en ha colpit; que es morís no sabem ben bé quin dia, en tot cas l’any 1877, arrossegada per les

12. Testaments-3, p. 349 Rectoria de Roses.

aigües del riu Manol, dins d'una diligència, atrapada pel seu mirinyac i sense que mai no es trobés el seu cadàver. El seu òbit no consta a la rectoria de Roses. Sabem, però, que encara era viva el desembre de 1876 quan es va casar el seu fill gran, Pere, i que quan es va casar un any més tard el seu fill Jaume, el desembre de 1877, ja era morta, descrita com a "difunta".

És un fet curiós que l'avantpassat nostre més conegut i popular, sobretot a l'Empordà, el metge i polític federal, diputat per Girona, alcalde de Barcelona i ministre de la Primera República, Francesc Sunyer i Capdevila, tingui tan poca rellevància a la rectoria de Roses. Essent un descregut i un capdavanter de la laïcitat, fins i tot exaltat en aquesta matèria, les dades que d'ell consten són només del seu naixement el 4 de març de 1826 i d'haver estat batejat l'endemà d'haver nascut; no consta, tanmateix, i ho sabem per la història oral de la família, que va acompanyar les seves dues filles, Carolina i Júlia a l'altar quan es van casar el 1877 i el 1887, commocionant el poble en veure "en banyeta" a l'església. Tampoc consta el seu matrimoni, molt probablement celebrat a Pont de Molins, lloc de naixement de la seva muller, Carolina Quintana i Noguer, els pares de la qual eren Joan Quintana i Francisca Noguer. Francesc Sunyer i Capdevila i Carolina Quintana van tenir quatre fills: Maria, nascuda a Roses el 19 de juliol de 1855 i morta infant; Carolina, nascuda també a Roses el 15 d'agost de 1858; Júlia, nascuda a Barcelona el 1865, i un fill "Deseado" o "Dichoso", segons diferents versions, que no se sap on va néixer ni on va morir quan era molt petit. De Francesc Sunyer i Capdevila tampoc no hi ha esment de la data de la seva mort el 1898 a la rectoria de Roses, ja que fou enterrat al cementiri civil i no registrat al llibre d'òbits. Tampoc no ho fou l'òbit de la seva muller, la nostra besàvia, Carolina Quintana, creient ella, que no va ser enterrada en terra que es considerava cristiana, o bé perquè no ho va voler el seu marit o perquè no ho va voler l'església.

Ens queda per ressenyar Francesc Sunyer i Capdevila (menor), nascut el 1842 a Roses, 16 anys més jove que el seu germà gran del mateix nom, també metge i polític, d'igual ideologia republicana que l'altre Francisco però més catalanista. A part de ser un dels fundadors d'Estat Català, va ser també el màxim dirigent dels federals de Figueres, la fidelitat dels quals l'acompanyà sempre. Descoratjat en caure la Primera República el 1874, optà per exiliar-se a Amèrica. Per a Francesc Sunyer i Capdevila (menor), el tomb de la seva vida en arribar a l'Uruguai va ser molt considerable: intervingué en la fundació de la Facultat de Medicina de Montevideo, fou encarregat de la Càtedra de Fisiologia i es casà amb Rosalia Vilamajor i Subirà d'una família molt benestant de Montevideo d'origen català, que tot plegat va fer que el seu èxit professional i social fos immens. Sempre va tenir una gran recança de Catalunya, en particular de Roses i de Figueres on va néixer la seva filla gran Maria, i va tornar sovint amb la seva família.

Dels Sunyer d'aquesta època, el que a nosaltres ens toca més a prop, però, és el futur de les dues filles dels nostres besavis, les germanes Carolina i Júlia Sunyer i Quintana, que es casaren amb els seus cosins germans Jaume i Francisco Pi i Sunyer, responsables tots de la continuació del nostre cognom.

Carolina i Júlia, anys a venir, seran dones de gran tremp i una vegada vídues i amb bastants fills (els nostres pares) sabran defensar-se contra moltes adversitats per tal de tirar endavant les seves famílies. Les dues moriran a Barcelona: Carolina el 1906 i Júlia el 1934.

ELS PI I SUNYER

Semblaria que ressenyar els Pi i Sunyer seria una tasca més fàcil que fer-ho sobre els nostres avantpassats més distants, però no és així. Ja no es tracta d'indagar a través dels baptismes, matrimonis, testaments o òbits, com es deien, quina professió, negoci o ofici tenien, qui eren els pares o avis, i sobretot, els més llunyans, quina relació tenien amb els seus llocs d'origen, Begur o Maçanet de Cabrenys. És tot un altre concepte. Els fills de Josep Pi i Comas i de Maria Sunyer i Capdevila, que varen arribar a l'edat adulta, la primera generació dels Pi i Sunyer, apareixen tots tres a la Gran Enciclopèdia Catalana, on hi és evident que varen seguir les aficions familiars: marins, metges i polítics. De la rectoria de Roses, doncs, ens interessen sobretot les dates de naixement, matrimoni i òbit, si és que hi moren.

He de dir que la primera vegada que el cognom Pi i Sunyer apareix a Roses és en la inscripció matrimonial entre Josep i Maria Sunyer, que té lloc com ja he mencionat el 26 d'agost de 1846. Està escrita en castellà, el cognom amb “ñ” i tots els noms traduïts al castellà: José, Salvio, etc. Josep Pi i Comas i Maria Sunyer i Capdevila, com ja he esmentat també abans, tenen cinc fills i probablement tres bessons més que o bé devien néixer morts o que no van arribar a terme, ja que no consten als lligalls d'òbits dels nens, dits pàrvuls a la Rectoria, per bé que a nosaltres sempre ens havien dit que varen existir i que els bessons, com s'ha provat posteriorment, era un tret hereditari a la família. Els fills vius van ser: Pere Esteve Francisco, nascut el 24 de desembre de 1846; Maria Catalina Francisca, nascuda el 10 de novembre de 1848 i morta nou mesos després d'haver nascut; Jaume Salvi Josep, nascut el 5 de gener de 1851; Joan Pere Tomàs, nascut el 27 d'octubre de 1852 i mort l'endemà d'haver nascut; i Francisco Jaume Ramon, nascut el 6 d'abril de 1857. Vull dir també que aquesta generació dels Pi i Sunyer és la darrera que neix a Roses.

Començant per Pere Pi i Sunyer, conegut com “el tiu Peret”, el més gran dels germans, i apropiant-me d'una manera resumida dels fets de la seva biografia a l'Enciclopèdia, diré que va seguir la carrera de marí, com el seu pare; va estudiar a l'Escola Nàutica de Barcelona, va navegar un temps i es va establir a Seta, al Sud de França, on hi va crear una casa comercial de vins i després una companyia naviliera. Però la seva vocació marinera i comercial no l'apartà de les seves aficions polítiques i ja de jove actuà com a propagandista republicà a l'Empordà, i com a republicà federal fou elegit diputat a Corts per Barcelona. S'adherí a Solidaritat Catalana el 1906.

Segons les dades trobades a Roses, sabem ja, que hi neix el 1846 i hi mor el 4 d'abril de 1928; tenia, doncs, 82 anys i fou l'únic dels tres germans que arribà a vell. Es casà el 13 de febrer de 1876 amb Enrica Morell i Birba de

Roses, nascuda el 3 de febrer de 1855, filla de Jacint Morell i Justa Birba. Van tenir dos fills: Maria, nascuda el 28 d'octubre de 1876 i morta 18 mesos més tard, i Enric Josep Francisco, nascut el 2 de maig de 1879, la padrina del qual va ser Carolina Quintana, muller de Francesc Sunyer i Capdevila. Morta la primera esposa, Pere Pi i Sunyer es torna a casar i ho fa amb Lluïsa Morell i Birba (la tia Lluïseta), germana petita d'Enrica, que va néixer a Roses el 2 de març de 1858. Enric Pi i Morell, que serà metge, es va casar amb Lluïsa Calleja i de Borga Tarrius, els fills dels quals hem conegut com els nostres recordats cosins, Pere i Empar Pi i Calleja.

Les dades dels altres dos germans Pi i Sunyer són més complicades en casar-se Jaume i Francisco, com ja he dit, amb les seves cosines germanes, Carolina i Júlia Sunyer i Quintana i formar la segona generació dels Pi i Sunyer.

El segon fill de Josep Pi i Maria Sunyer, Jaume, és l'únic dels tres germans que no serà polític, per bé que els seus tres fills, d'una manera o altra, ho seran. Com ja he esmentat va néixer a Roses el 1851 i hi morí el 16 d'abril de l'any 1897, als 46 anys. Va ser metge i catedràtic de Patologia General de la Facultat de Medicina de Barcelona. Per més que mai no va deixar d'exercir la medicina, va seguir, amb Turró, el camí de la investigació científica i publicà diversos treballs sobre patologia. També va ser membre de l'Acadèmia de Medicina de Barcelona.

El fill més petit, Francisco, va ser a la vegada metge i polític, nascut a Roses, com ja sabem, el 1857, i mor a Barcelona el 1907, als 50 anys. Va exercir la medicina com oftalmòleg i com a polític va ser membre del Partit Republicà Federal, encapçalant l'escissió procatalanista denominada Catalunya Federal, tot i que més tard tornà a la disciplina del partit. El 1904 va ser elegit diputat provincial per Sabadell i Terrassa i el 1906 s'adherí com ho havia fet el seu germà gran a Solidaritat Catalana.

Tornant als importants esdeveniments familiars dels germans Pi i Sunyer que es casaren amb les seves cosines germanes Sunyer i Quintana, hi consten a Roses les actes matrimonials tant de Jaume i Carolina com de Francisco i Júlia. Evidentment en aquelles dates ja estan escrites en castellà i el cognom amb “ñ”, els noms castellanitzats.

Abreviada, la de Jaume i Carolina diu així:

1877 – Pi Suñer Jaime con Doña Carolina Suñer y Quintana.

“En el dia veinticuatro de diciembre de 1877 yo... en la parroquia de Santa Maria de Rosas... dispensados por la santidad de parentesco...he unido en Matrimonio canónico según rito y ceremonial a Don Jaime Pi y Suñer, soltero de edad veintisiete años, natural de ésta y vecino de Barcelona, hijo legítimo de los Consortes Don José y Doña María, difunta de ésta, con Dña. Carolina Suñer y Quintana, soltera de edad diecinueve años, ocho meses, natural y vecina de ésta, hija legítima de los consortes don Francisco de ésta y Dña Carolina de Pont de Molins”.⁽¹³⁾

13. Matrimonis-6 p. 50 Rectoria de Roses.

La descripció del matrimoni de Francisco i Júlia és més interessant. Es casen per poders i el nuvi viu a l'Argentina. També es menciona l'obtenció de la llicència no obstant la consanguinitat.

1887 – Py y Suñer, Francisco con Julia Suñer y Quintana.

“A los veinticinco dias de Diciembre de mil ochocientos ochenta y siete, en la Parroquia Iglesia de Santa Maria de la Villa de Rosas obispado y provincia de Gerona, obtenida la licencia.. no obstante el impedimento dirimente de segundo grado simple de consanguinidad apostólico.. he unido a Don Francisco Py y Suñer, soltero de edad treinta años, natural de Rosas y domiciliado en Buenos Ayres (América) hijo legítimo de los consortes de ésta Don José y Da. Maria, con Julia Suñer y Quintana, soltera de edad veintidos años, natural de Barcelona y vecina de Rosas, hija legítima de los consortes D. Francisco natural de ésta y D. Carolina de Pont de Molins”⁽¹⁴⁾

D'aquests dos matrimonis en surt la segona generació dels Pi i Sunyer, i aquí es podria acabar aquest relat ja que els fills de Jaume i Carolina i de Francisco i Júlia, tret d'un sol cas, ja no neixen a Roses. S'ha de dir, però, que la majoria hi són enterrats. L'excepció, quant a naixement, és el tercer fill de Jaume i Carolina, Santiago, nascut l'onze d'octubre de 1885 i mort també a Roses, cap als 5 anys. Tant els seus pares devien recordar-lo que al pròxim fill després que ell morís li van posar el mateix nom.

No m'estendré sobre aquesta generació dels Pi i Sunyer, la segona, que no neix a Roses i que per tant no hi ha dades a la Rectoria. Tanmateix és important per a la nostra família detallar-ne breument qui són ells: uns cosins germans dobles, extremament units, que porten el mateix cognom tal com ho varen fer els seus pares i que donen l'impuls a continuar-lo. Així decideixen el 1926, per via legal, que els seus fills i descendents també el portaran, unit amb un guió.

Començant, doncs, pels fills de Jaume i Carolina, ells son: August, el més gran (Barcelona 1879 - Ciutat de Mèxic 1965), casat amb Carme Bayo i de Puig, els fills dels quals seran Jaume (Barcelona, 1903 - Nova York, 2000), Cèsar (Roses 1905 - Ciutat de Mèxic 1997), Carolina (Roses, 1911, morta un mes i mig després d'haver nascut), i Pere (Barcelona 1918 - 2001); a August el segueix Maria (Barcelona 1884-1912) casada amb Lluís Sunyer i Molinas, els fills dels quals seran Jaume (Barcelona 1903-1990) i Irene (Roses 1906-Barcelona 1985); el pròxim fill és Santiago, el qual neix a Roses el 1885 i hi mor quan té quatre o cinc anys); el segueix Carles (Barcelona 1888 - Caracas, Veneçuela, 1971), casat amb Carme Cuberta i Arolas, els fills dels quals seran Josep (Barcelona 1913- Roses 1995), Carolina (la Jonquera 1915), Núria (Barcelona 1923) i els bessons Oriol i Carles (Barcelona 1930), aquest darrer mort pocs dies després d'haver nascut; el pròxim fill serà Santiago (Barcelona 1893-1981), casat amb Mercè Cuberta i Arolas, la filla dels quals és Mercè (la Jonquera 1920-Barcelona 1991); i la darrera serà Pilar, nascuda a Barcelona probablement el 1896 on hi morí molt petita.

14. Matrimonis-6 p. 136-137 Rectoria de Roses.

Els fills de Francisco i Júlia són els següents: Josep Maria, el més gran, (San Nicolás de los Arroyos, Argentina, 1889-Barcelona 1984), casat amb Josefina Pascual i Sagrera, els quals no tindran fills; el segueix Carolina (nascuda a San Nicolás de los Arroyos i morta a Barcelona als 10 anys); el tercer fill és Francesc (San Nicolás de los Arroyos 1892-Barcelona 1988), casat amb Maria Díaz i Bonet, els fills dels quals seran Maria Rosa (Barcelona 1922), Josep Maria (Barcelona 1924), i Carles (Barcelona 1926); a Francesc el segueix Ferran, que neix a Barcelona i hi mor als 5 anys; la darrera és Mercè (Barcelona 1900-1946), la qual no es casarà i serà la que clou la segona generació dels Pi i Sunyer, la dels nostres pares.

Aquí sí que s'acaba aquest relat. La història dels Pi-Sunyer amb guió és tota una altra, per bé que a Roses alguns hi han nascut i altres hi han mort. D'ells (de nosaltres), ja n'hi ha quatre generacions i no només viuen a Catalunya, sinó també als Estats Units i a Mèxic, com a conseqüència de l'exili. Tots hem sempre sabut que les nostres arrels eren a Roses. Espero que d'ara endavant encara sigui més evident. El lligam que hi tenim continua estret com sempre.